

Salaris i fiscalitat. El cas espanyol durant el període 1965-1975.*

per Lluís Fina

Considerant la situació econòmica de començaments dels anys setanta H. A. Turner i F. Wilkinson, professors del departament d'economia aplicada de la universitat de Cambridge, van cridar l'atenció sobre la importància del fet —i de les implicacions que en deriven— que un nombre creixent d'assalariats i, en particular, de treballadors manuals, es veiés sotmès a unes deduccions també creixents en concepte d'impostos i de cotitzacions a la seguretat social.¹ Aquest fet resultava, a més de la política tributària seguida pel govern, de la coexistència de sistemes fiscals progressius i d'elevades taxes d'inflació que podien originar reduccions dels salaris reals nets, encara que s'obtinguessin increments salarials destinats a mantenir, simplement, el poder adquisitiu.

Aquesta creixent diferència entre salaris nets i salaris bruts explicava, segons els autors citats, una gran part de l'«explosió salarial» i de l'augment de la conflictivitat laboral que s'observa aquells anys a Anglaterra, malgrat l'existència d'elevats nivells d'atur. El canvi que això suposava respecte a episodis històrics anteriors era un indicador que l'augment de la fiscalitat sobre els salaris no podia interpretar-se, com feien molts economistes, com un simple reflex d'un desplaçament de les «preferències» dels treballadors des del consum privat cap als serveis socials. Aquests autors, a més de posar en dubte que un increment proporcional d'aquests serveis hagués estat considerat com una compensació adequada a l'increment de les deduccions, mostren que aquest increment va anar acompanyat d'una reducció relativa de les transferències socials i d'un notable alleugeriment del pes dels impostos directes sobre els beneficis empresarials.

* Aquest article es basa en els apartats 5.1 i 5.4. del treball *Convenios y salarios en el sector metalúrgico español, 1960-1975*, presentat com a tesi doctoral el mes de març de 1980 a la Universitat Autònoma de Barcelona. Aquest origen determina tant el fet que els càlculs que es presenten s'hagin realitzat amb dades salarials corresponents al sector del metall, com la data final establerta per l'anàlisi. El primer fet, això no obstant, no priva de generalitat a les principals conclusions, i tampoc no afecta en gran mesura els resultats quantitatius, ja que els salaris del metall se situaven en un nivell intermedi dins del conjunt dels sectors industrials. Pel que fa a la data final, l'elecció de la qual es justifica per altres parts del treball esmentat, és una mica arbitrària atès l'objecte d'aquest estudi; de fet, aquest podria allargar-se dos o tres exercicis —almenys, fins a l'entrada en vigor de la reforma fiscal de Fernández Ordoñez—, encara que no és probable que aquesta prolongació obligués a modificar cap de les conclusions. La data inicial, en canvi, és justificada pel tema mateix, ja que és a mitjan decenni dels seixanta que es produeixen les modificacions més importants amb incidència en les qüestions objecte d'estudi.

1. *The wage-tax spiral and labour militancy*, a D. JACKSON, H. A. TURNER i F. WILKINSON, *Do Trade Unions cause inflation?* (Londres, Cambridge University Press, 1972), ps. 63-107.

Es tractava, per tant, d'una creixent i més directa implicació de l'estat en el procés de determinació de l'anomenada «distribució funcional» de la renda, que es realitzava utilitzant un instrument més anònim —i, potser, més eficaç— que les mesures de control salarial. Per altra banda, sembla que aquesta tendència s'observa, de manera força general, en una bona part del món capitalista.² Almenys, no hi ha cap dubte sobre la generalitat d'un dels aspectes d'aquesta tendència: la que fa referència a la pressió de la fiscalitat sobre els salaris. Diversos treballs de l'OCDE mostren que aquesta ha anat augmentant a la gran majoria dels països membres de l'organització i d'una manera particularment intensa en alguns dels que partien de nivells més baixos, com és el cas d'Espanya.³

En aquest article es fa una descripció detallada del que ha succeït en aquest darrer cas. De la informació que es presenta en els dos apartats següents —dedicats, respectivament, a les dues principals deduccions: l'impost sobre els rendiments del treball personal (I.R.T.P.) i la «quota obrera» a la seguretat social (Q.O.S.S.)— resulta clar que la pressió recaptadora sobre els salaris ha augmentat molt i, sobretot, que ha augmentat molt més que la relativa als altres tipus de rendes, així com que aquest procés ha tingut una incidència més pronunciada en el cas dels treballadors manuals. En un tercer apartat es consideren els efectes conjunts que han tingut aquestes deduccions sobre l'evolució dels salaris monetaris i reals, i es completa parcialment l'anàlisi amb la consideració de la importància i de l'evolució al llarg del temps de la transferència d'aplicació més general: l'anomenat «ajut familiar».

1. *L'Impost sobre els Rendiments del Treball Personal (I.R.T.P.)*

Pel que fa a l'I.R.T.P. —nova denominació que rep, en la reforma tributària del 1957, l'antic Impost d'Utilitats, i que desapareix amb la reforma que entra en vigor el gener de 1979— cal començar destacant una modificació cabdal que experimenta a mitjan decenni dels anys seixanta:⁴ l'eliminació de l'exempció d'aquest impost, que havia afectat tradicionalment els treballadors manuals. Concretament, l'article 4t. de la llei del 8 d'abril de 1967, sobre sistematització i tarifes dels impostos sobre la renda, establia que aquesta eliminació entraria en vigor l'1 de gener de 1968. Com que, per raons òbvies, era impos-

2. Així ho argumenta el mateix professor Turner al prefaci de la segona edició de l'obra citada a la nota anterior, publicada el 1974. Per a una anàlisi de com la «crisi de beneficis» desapareix si aquests es computen després d'impostos, vegeu Mervyn A. KING, *The U.K. profits crisis: myth or reality?*, «Economic Journal», vol. 85, núm. 337 (març de 1975).

3. OCDE, *La situation au regard de l'impôt et des transferts sociaux de certains groupes de revenu, dans les pays membres de l'OCDE* (París 1977, 1978, 1980). Un resum de part d'aquests treballs es troba a OCDE, *La situation d'un ouvrier moyen en ... au regard de l'impôt et des transferts sociaux dans les pays membres de l'OCDE* (París 1979 i 1980). Els resultats d'aquests estudis relatius al període més recent —en què no s'inclou el cas espanyol— revelen un possible inici de canvi de tendència cap a una reducció de la pressió tributària sobre els salaris en els països on aquesta és més elevada.

4. Una anàlisi de l'evolució històrica d'aquest impost es troba a Fernando CERVERA, *A propósito del régimen fiscal del salario en Derecho Español*, a Departamento de Derecho del Trabajo de la Universidad de Valencia, «Estudios sobre la Ordenación del Salario» (Universidad de Valencia, Secretariado de Publicaciones, 1976), ps. 367-384.

sible de fer aquest canvi de cop, la mateixa llei preveia un creixement escalonat del tipus impositiu aplicable a aquest grup de treballadors: el 3 per cent per a l'any 1968, el 6 per cent i el 9 per cent per a l'any 1969 i per als anys 1970-71, respectivament, per tal de quedar en el nivell general del 14 per cent a partir de l'1 de gener de 1972.

Per altra banda, la mateixa llei fixava el mínim exempt aplicable als treballadors manuals en 100.000 pessetes, és a dir, a un nivell considerablement més alt que el vigent en aquell moment per a la resta de treballadors que, des del 1964, estava congelat en 60.000 pessetes. També es preveia, però, que aquest darrer mínim anés augmentant a partir del 1968 per arribar a la igualació l'1 de gener de 1971, seguint l'escalonat següent: 75.000 pessetes per al 1968, 80.000 per al 1969 i 90.000 per al 1970.

Aquesta disposició, amb la qual s'assegurava una entrada «suau» en el nou sistema, va experimentar diverses modificacions molt lligades a la situació econòmica de cada moment i a les mesures de control salarial adoptades durant el període. Concretament:

a) Després de la congelació salarial del novembre de 1967 es va ajornar durant un any l'entrada en vigor de l'impost per als treballadors manuals, així com l'escalonament esmentat del tipus impositiu (D.Ll. del 18 de gener de 1968).

b) Davant l'entrada en vigor del tipus unificat del 14 per cent que estava prevista, segons les disposicions citades, per al gener de 1973 i en els moments en què la reivindicació que l'I.R.T.P. anés a càrrec de l'empresa es generalitzava a les plataformes dels convenis col·lectius, es va ajornar l'augment del tipus, encara que només per a les remuneracions inferiors a les 200.000 pessetes, i es mantingué el 9 per cent que havia de ser augmentat fins a l'11 per cent el 1974, i a partir d'aquesta data en un punt cada any fins a arribar-se a la unificació del tipus el 1977 (D.Ll. del 29 de desembre de 1972). En canvi, per la part de la remuneració superior a les 200.000 pessetes regia el tipus del 14 per cent.⁵

c) Dins el paquet de «mesures conjunturals» dictat a finals de 1973, al mateix temps que es decretava una congelació dels salaris reals, es reduïa el tipus general de l'I.R.T.P. al 12 per cent, tot mantenint-se el del 9 per cent per a la part de la remuneració dels treballadors manuals que no arribava a les 200.000 pessetes (D.Ll. del 30 novembre de 1973).

d) Igualment, dins el paquet de «mesures conjunturals» de finals de l'any següent, i d'acord amb les paraules del preàmbul del decret corresponent («*como un paso más en el perfeccionamiento del I.R.T.P., en cuya línea se viene manifestando reiteradamente el Consejo Nacional de Trabajadores [...] y para lograr un mayor equilibrio social*») es va augmentar el mínim exempt fins a 140.000 pessetes, però únicament per a aquells contribuents amb remuneracions no superiors a les 300.000 pessetes anuals (D. Ll., 27 de novembre de 1974).

e) En aquesta darrera disposició, això no obstant, no van ser modificats els tipus que van quedar establerts tal com s'ha descrit en el punt b), fet que, juntament amb la reducció del tipus general, va significar l'equiparació anticipada del tipus de gravamen per a tots els treballadors en el 12 per cent (O.M. del 8 de gener de 1975).

5. Aquesta, almenys, és la interpretació de Fernando CERVERA, *op. cit.*, p. 382.

Resumint tot el que s'ha dit, els mínims exempts i els tipus de gravamen efectivament vigents durant el període considerat van ser els següents:⁶

	<i>empleats</i>		<i>obrers manuals</i>	
	<i>mínim exempt</i>	<i>tipus</i>	<i>mínim exempt</i>	<i>tipus</i>
1964-67	60.000	14	—	—
1968	75.000	14	—	—
1969	80.000	14	100.000	3
1970	90.000	14	100.000	6
1971	100.000	14	100.000	9
1972	100.000	14	100.000	9
1973	100.000	14	100.000	9-14*
1974	100.000	12	100.000	9-12*
1975	140.000**	12	140.000**	12

* Tipus superior: només aplicable a la part de la remuneració que superava les 200.000 pessetes anuals.

** Només aplicable als contribuents amb remuneracions anuals no superiors a les 300.000 pessetes anuals; per a la resta continuava vigent el mínim de 100.000 pessetes.

Un primer resultat de la política que s'acaba de descriure va ser un augment considerable de la recaptació d'aquest impost, al qual s'ha d'atribuir el relatiu enfortiment de la imposició directa que s'observa durant aquests anys. Encara que aquest impost no gravava únicament ingressos salarials —sinó, teòricament, tots aquells procedents del treball—, hi ha pocs dubtes que una part desproporcionada dels augments de la recaptació corresponien a augments de la pressió sobre els salaris. Així, una estimació d'I. Corella⁷ mostra que, mentre que el 1965 la recaptació corresponent als assalariats representava el 57 per cent del total, aquesta proporció arribava al 63,5 per cent el 1969 al 85,7 per cent el 1973.

Per altra banda, considerant l'evolució de la recaptació total que es presenta a la taula 1, queda clara la relació existent entre aquesta i les mesures que s'han descrit. Concretament, l'important augment del 1966 pot obeir, en bona mesura, a la pèrdua de valor real que van experimentar tant el mínim exempt com la quantitat a deduir de la base imposable, després d'un any amb tensions inflacionistes molt fortes; a més, el 1966 es produeix una elevació notable dels sous del funcionariat públic, que era l'únic grup de contribuents a aquests impost amb una taxa d'evasió pràcticament igual a zero.

6. Sense considerar els mínims exempts més elevats aplicables als treballadors amb família nombrosa i sense considerar, igualment, la distinció entre «mínim exempt» i «quantitat deduïble de la base imposable» —que sí s'ha tingut en compte en els càlculs d'aquest treball—, magnituds que coincideixen durant quasi tot el període. Només en 1964-66 la quantitat deduïble era inferior al mínim exempt, però un decret de l'1 de desembre de 1966 va elevar aquesta quantitat de 40.000 a 60.000 pessetes a partir de l'1 de gener de 1967. Igualment, com s'ha dit, el 1975 aquestes dues magnituds tampoc no coincideixen, encara que només per a les remuneracions inferiors a les 300.000 pessetes.

7. *El Impuesto sobre los Rendimientos del Trabajo Personal: un impuesto con perfiles polémicos*, a *Mutualidad del Cuerpo de Inspectores de los Tributos, Régimen Tributario de las Rentas de Trabajo* (Madrid, Instituto de Estudios Fiscales, 1976), ps. 219-244.

Més clarament, la reducció de la taxa de creixement del 1967 és deguda a l'increment de la quantitat deduïble de la base, de la mateixa manera que l'estancament que s'observa el 1968 és degut a l'elevació del mínim exempt. Aquest darrer va continuar augmentant, de manera escalonada, des del 1968 fins al 1971; malgrat això, la incorporació dels treballadors manuals a la població subjecta a aquest impost —amb tipus de gravamen més alts cada any— va fer que l'increment de la recaptació total es mantingués a nivells elevats i creixents.

TAULA 1

	I.R.T.P. recaptació total (milions ptes.)	proporcions entre:		percentatge de variació anual:		
		impostos directes i total	I.R.T.P. i impostos directes	recaptació total I.R.T.P.	prod. int. brut a cost factors	remuneració bruta assalariats
1965	8.709	34,7	21,1	3,8	16,1	18,0
1966	12.178	34,6	24,8	39,8	15,2	19,5
1967	14.113	35,9	24,9	15,9	12,4	15,9
1968	14.242	34,8	24,3	0,9	12,6	10,4
1969	17.063	35,0	24,1	19,8	13,0	14,4
1970	21.446	35,5	26,1	25,7	11,3	13,1
1971	27.431	37,9	27,8	27,9	14,0	15,8
1972	34.732	37,7	29,5	26,6	17,4	21,5
1973	48.954	38,2	33,2	40,9	20,1	21,9
1974	69.826	40,9	36,5	42,6	24,7	24,0
1975	93.181	45,0	37,8	33,5	18,5	21,9

FONTS: Ministerio de Hacienda, «Boletín de Información de la Dirección General de Tributos», núm. 3 (Madrid, maig de 1980).
 Instituto Nacional de Estadística, *Contabilidad Nacional de España. Años 1964-1978* (Base: 1970) (Madrid, juliol de 1979).

La importància que va tenir aquesta incorporació dels treballadors manuals queda, també, clarament reflectida a les altres dades que es presenten a la taula 1. Així, a partir del 1970 comença a créixer el pes de la recaptació de l'I.R.T.P. respecte al total dels impostos directes, i ho fa de manera notable: més de deu punts en sis anys. Igualment, si es compara la taxa de variació anual del rendiment de l'I.R.T.P. amb les corresponents als valors monetaris del P.I.B. i de la remuneració bruta dels assalariats, és a partir del 1969 que la primera assoléix valors sistemàticament més elevats —entre 6 i 20 punts— que les altres dues, fet que no s'observa els anys anteriors, amb l'única excepció del 1966. Cal recordar, en avaluar aquesta informació, que, d'acord amb les estimacions esmentades que indiquen la importància creixent dels salaris dins dels ingressos afectats per aquest impost, les dades de la taula 1 infravaloren el creixement efectiu de la pressió tributària directa sobre els assalariats.

A fi d'analitzar aquest darrer aspecte, tot seguit es considera l'evolució de la proporció representada per la recaptació en concepte d'I.R.T.P. sobre els nivells salarials de diversos grups de treballadors. Per manca d'informació més

directa i prou detallada⁸ aquesta part de l'anàlisi es basa en aplicar la normativa descrita més amunt a uns nivells salarials prou realistes per a un conjunt de categories professionals calculant, d'aquesta manera, els tipus efectius de gravamen, mitjans i marginals, de l'I.R.T.P.⁹

Els resultats d'aquest senzill exercici, que es presenten a les taules 2a i 2b, reflecteixen, en el cas dels empleats, l'existència d'un primer subperíode, del 1966 al 1971, amb dues fases que presenten certes diferències, de tres anys de duració cada una: la primera presenta una reducció del tipus mitjà i la segona un pràctic estancament d'aquest, a causa dels successius augments del mínim exempt. En canvi, en tots els altres anys, el tipus mitjà va augmentant de manera contínua. L'única excepció s'observa el 1974 i en el cas dels oficials administratius, com a resultat de la reducció del tipus impositiu. Aquest efecte no s'observa, però, en el cas dels auxiliars administratius, perquè resulta sobrepassat per la incidència de la inflació salarial, principal determinant dels augments dels tipus efectius.

S'observa, per altra banda, que els tipus marginals solen ser superiors als mitjans, particularment en els anys de conjuntura econòmica més favorable —amb l'excepció del 1975— i que, el 1968, l'any en què es va aplicar una congelació salarial més rígida, el tipus marginal assoleix valors negatius, fet que implica —per aquest aspecte— una situació lleugerament més favorable en termes de millores salarials netes en el cas dels empleats.

Pel que fa als treballadors manuals, el tipus mitjà ha anat augmentant sistemàticament al llarg de tot el període, a causa del continu augment del tipus impositiu —i perquè el mínim exempt no es retoca fins els darrers anys— i de la mateixa inflació salarial, que implica que un nombre creixent d'obriers estiguessin obligats a pagar l'impost. També en aquest cas els tipus marginals so-

8. Qualsevol comparació entre dades molt agregades és d'utilitat limitada per avaluar la incidència real d'aquest impost sobre els salaris i l'evolució d'aquesta, ja que amaga més del que revela, atès el relatiu grau de progressivitat que el mínim exempt donava a aquest impost i el fet que gravava ingressos no salarials. Compareu, per exemple, els tipus mitjans i marginals presentats a les taules 2a i 2b amb els calculats per l'INE a partir dels agregats de la comptabilitat nacional:

I.R.T.P./Sous i salaris nets de cotitzacions:

	1970	1971	1972	1973	1974	1975
tipus mitjà (x 100)	2,09	2,38	2,47	2,92	3,21	3,60
tipus marginal	—	0,36	0,41	0,54	0,56	0,50

(I.N.E., *La renta nacional en 1976 y su distribución*, Madrid 1977, p. 97).

D'altra banda, cal també subratllar que la principal limitació de l'exercici teòric presentat resideix en la impossibilitat de tenir en compte els diferents nivells de frau, punt en què s'insisteix més endavant.

9. Els nivells salarials utilitzats en el càlcul són representatius, com s'ha dit, del sector del metall. Per tal de no barrejar en l'anàlisi els efectes de l'evolució de les diferències de salaris entre ocupacions i, també, per simplificar els càlculs, s'ha aplicat a uns salaris de partida per cada grup ocupacional la mateixa taxa de creixement: la del salari mitjà per persona, en el metall, segons l'enquesta de salaris de l'INE. Aquesta simplificació no altera de manera notable els resultats; de fet, se n'han obtingut de molt semblants en els càlculs realitzats, només per a dues categories professionals, utilitzant els salaris monetaris de cada any com a base dels resultats que es presenten en l'apartat 3.

len ser superiors als mitjans, sense que s'observi, ara, una relació tan estreta entre els valors del tipus marginal i la situació econòmica.

Cal remarcar, finalment, la certa progressivitat que la importància del mínim exempt va donar a aquest impost i que, per tant, es redueix en els anys —quasi tots els de la dècada dels setanta— en què aquest no va ser retocat. No obstant això, aquesta progressivitat podria ser, en bona part, més aparent que real atesos els elevats nivells de frau que també es donaven en aquest impost i atesa la desigual —i regressiva— distribució de la «capacitat de defraudar» dels diversos grups de la població subjecta a l'impost.

TAULA 2a. IMPOST SOBRE RENDIMENTS DEL TREBALL PERSONAL. TIPUS EFECTIUS DE GRAVAMEN. EMPLEATS.

	<i>oficial de 1a.</i>		<i>auxiliar</i>	
	<i>mitjà</i>	<i>marginal</i>	<i>mitjà</i>	<i>marginal</i>
1965	8,45	—	5,38	—
1966	9,27	14,0	6,65	12,8
1967	7,62	14,0	4,09	14,0
1968	6,65	— 5,0	2,57	—15,5
1969	7,08	10,3	3,25	8,3
1970	7,26	8,4	3,53	5,3
1971	7,36	8,1	3,68	4,8
1972	8,35	14,0	5,22	14,0
1973	9,23	14,0	6,58	14,0
1974	8,74	6,8	6,93	8,3
1975	9,49	12,0	8,07	12,0

TAULA 2b. IMPOST SOBRE RENDIMENTS DEL TREBALL PERSONAL. TIPUS EFECTIUS DE GRAVAMEN. TREBALLADORS MANUAIS.

	<i>oficial de 1a.</i>		<i>especialista</i>		<i>peó</i>	
	<i>mitjà</i>	<i>marginal</i>	<i>mitjà</i>	<i>marginal</i>	<i>mitjà</i>	<i>marginal</i>
1969	0,62	5,23	0	0	0	0
1970	1,88	9,99	0,75	5,61	0	0
1971	3,52	16,77	2,02	11,96	0,77	6,83
1972	4,33	9,00	3,06	9,00	1,99	9,00
1973	5,67	12,97	3,98	9,00	3,08	9,00
1974	6,76	11,03	5,33	10,64	4,28	9,00
1975	8,75	15,63	6,20	9,23	5,17	8,23

En aquest aspecte, com era d'esperar, es disposa de molt poca informació. Sembla prou clar, això no obstant, que el grup defraudador més important —que queda fora de l'objecte d'anàlisi d'aquest treball— era el dels professionals. Com ja s'ha dit, a l'altre extrem hi hauria el grup dels funcionaris públics. Una estimació relativa al conjunt dels assalariats situava, el 1971 i el 1972, entorn del 22 per cent la desviació entre el rendiment possible i el real d'aquest im-

post.¹⁰ Una altra anàlisi, una mica més detallada i referida al període 1964-72, estimava que el nivell de frau d'aquest impost era del 56,67 per cent i que —deixant de banda els professionals amb un grau d'ocultació estimat en el 71,04 per cent dels seus ingressos— els alts empleats de la indústria i dels serveis ocultaven el 28,50 i el 43,05 per cent, respectivament, de les remuneracions.¹¹ D'acord amb aquest darrer autor, «*en gran cantidad de empresas el I.R.T.P. corre a su cargo —sobre todo en las categorías de empleo medias y superiores—, con lo que se establece un acuerdo tácito de declarar sólo aquellos rendimientos que después sirven para que el impuesto general sobre la renta de las personas físicas dé negativo*»; en canvi, l'ocultació «*prácticamente no existe en las categorías de empleos medias y bajas y menos aún con la entrada en vigor de las tarifas complementarias de la Seguridad Social*».

Aquesta més que probable regressivitat de fet de l'impost —almenys entre els dos grans grups de treballadors considerats i, també, dintre del dels empleats— era, sens dubte, un dels factors que van contribuir a la generalització de la reivindicació citada que l'I.R.T.P. anés a càrrec de l'empresa o, en altres paraules, a la generalització de la reivindicació que les negociacions salarials es fessin en termes nets. Més importants van ser, probablement, en la producció d'aquest rebuig, la regressivitat global del sistema tributari en el seu conjunt,¹² els coneguts déficits de serveis socials i, independentment de l'evolució de la despesa pública, la manca de mecanismes democràtics de control i determinació d'aquesta.

No obstant això, el punt que interessa remarcar respecte a aquesta reivindicació —també present, com s'ha dit, en contextos ben diferents— és que, atesa la situació sindical del moment, no és probable que s'aconseguís sinó en algunes empreses —i, en menor mesura, en sectors— en què els treballadors tenien més poder negociador i, també, mantenint altres circumstàncies iguals, nivells salarials més elevats. D'aquesta manera, les particularitats del marc institucional i sindical vigent agreujaven, en termes nets, les ja importants diferències intra-ocupacionals de salaris existents en termes bruts.¹³

10. Rafael CASTILLO, *Aspectos cuantitativos del Impuesto sobre los Rendimientos del Trabajo Personal de los asalariados*, «Hacienda Pública Española», núm. 23 (1973), ps. 115-143.

11. Julián SANTOS PEÑA, *Presión impositiva sobre las rentas del trabajo en España*, «Hacienda Pública Española», núm. 37 (1975), ps. 41-60.

12. Un resum i una avaluació dels treballs sobre la distribució de la càrrega tributària a Espanya es troba a Ignacio CORELLA AZNÁREZ, *La distribución de la carga tributaria en España*, «Hacienda Pública Española», núm. 47 (1977), ps. 59-71. D'altra banda, cal recordar que la progressivitat que dóna a l'I.R.T.P. el pes del mínim exempt va reduint-se a mesura que es redueix aquest pes, en augmentar el nivell d'ingressos; d'aquí que molts fiscalistes donin a impostos com aquest una altra denominació: la de «degressius».

13. Sobre les implicacions que el marc institucional vigent en el període és previsible que tingui en les diferències intersectorials de salaris, vegeu Àngel SERRANO i José Luis MALO DE MOLINA, *Salarios y mercado de trabajo en España* (Madrid, H. Blume Ed., 1979).

Sobre la importància que podia haver arribat a assolir el reconeixement, en els convenis col·lectius, que l'I.R.T.P. anés a càrrec de l'empresa, una dada il·lustrativa pot ser que, el 1968, aquesta clàusula afectava el 21,7 per cent d'una àmplia mostra de convenis, encara que esbiaixada cap als de les grans empreses (vegeu Antonio GARCÍA DE BLAS i Fernando FERRER MARGALEF, *La negociación colectiva en 1978. Principales características económicas*, Madrid, Ministerio de Economía, 1979, p. 21).

2. La «quota obrera» a la Seguretat Social (Q.O.S.S.)

Com s'ha dit, en aquest apartat es considera l'evolució de la segona deducció sobre els salaris: l'anomenada «quota obrera» a la Seguretat Social. Durant el període considerat, també aquesta magnitud va experimentar un creixement considerable: els ingressos de la Seguretat Social per aquest concepte es van multiplicar per cinc del 1967 al 1975, mentre que la remuneració total neta dels assalariats es multiplicava per 3,5 els mateixos anys. Això mateix va succeir amb l'altra part de la quota, l'empresarial, que era unes cinc vegades superior. Aquesta part, però, queda fora de l'objecte d'aquest treball, sense que això impliqui oblidar la seva gran importància i la de les seves repercussions en problemes econòmics cabdals, com, per exemple, en la capacitat de generació d'ocupació del sistema productiu espanyol o en el grau de competitivitat dels preus dels seus productes.

Començant, com en l'apartat anterior, amb la consideració de la normativa, cal remarcar dos canvis particularment importants en els sistemes de cotització a la Seguretat Social que es produeixen el 1963 i el 1972. Després d'una època en què es pretenia que les cotitzacions anessin lligades al nivell dels salaris efectivament rebuts pels treballadors, les fortes concessions salarials que va haver de fer el govern el 1956 l'obligaren a admetre que les «millores voluntàries» quedessin lliures de cotització. Sens dubte això va contribuir a impulsar la importància relativa d'aquestes «millores voluntàries», és a dir, a aguditzar l'allunyament entre els salaris efectivament rebuts pels treballadors i els utilitzats com a base per la cotització, fet que va comportar un estancament relatiu dels ingressos de la Seguretat Social.

Aquesta realitat —la de cotitzar utilitzant un concepte salarial diferent del dels salaris efectivament rebuts— es va consolidar legalment en instaurar-se, el 1963, un salari mínim interprofessional, moment en què s'estableix un sistema de cotització sobre tarifes uniformes, per categories professionals, que van anar essent revisades juntament amb els successius decrets que fixaven els nous nivells del salari mínim. Fins al 1972 el tipus de cotització va mantenir-se invariable en el 50 per cent d'aquestes bases tarifades, un 42 per cent a càrrec de l'empresa i el 8 per cent restant a càrrec dels treballadors.¹⁴

Amb aquest mecanisme, va donar-se un notable impuls als ingressos de la Seguretat Social, que en el període 1960-66 van experimentar un creixement del 12 per cent anual acumulatiu, taxa que assoleix el 17,2 per cent si es considera el subperíode 1962-66.¹⁵ Cal remarcar, de passada, la desvirtuació que, pels objectius teòrics que hauria de tenir un instrument com el del salari mínim interprofessional, va comportar l'associació entre les revisions del nivell d'aquest i les de les bases tarifades de cotització. Aquesta associació significava un fre a l'aug-

14. Al qual cal afegir un 2,6 per cent corresponent a la «quota sindical» i per formació professional, del qual s'ha prescindit en els càlculs d'aquest treball.

15. Ministerio de Sanidad y Seguridad Social, *Libro blanco de la Seguridad Social* (Madrid, Secretaría General Técnica, Publicaciones, 1977, ps. 91-92 i 111). Cal advertir que aquest increment d'ingressos correspon a l'increment de les cotitzacions que, al llarg de tot el període, han representat entorn del 90 per cent dels ingressos totals d'aquest organisme (vegeu Joaquim VERGÉS, *La Seguridad Social Española y sus cuentas*, Barcelona, Ed. Ariel, 1976, p. 97).

ment del salari mínim, en la mesura en què els efectes de les seves revisions sobre els costos empresarials es veien extraordinàriament magnificats, i transformava, de fet, el salari mínim en un instrument que havia d'assegurar l'augment dels ingressos de la Seguretat Social, en comptes de ser un instrument que assegurés un augment de la remuneració dels treballadors més mal pagats.

El 1967, amb l'entrada en vigor de la llei articulada de la Seguretat Social, es produeix un salt extraordinari dels ingressos en concepte de cotitzacions, en una mesura més gran a causa de l'assumpció per part de la Seguretat Social de la gestió del «plus familiar», encomanada, fins en aquell moment, a cada empresa. Per altra banda, també a començaments de 1967 es revisen per primera vegada les bases tarifades de cotització, revisió que, a partir d'aquest any, es realitzarà amb més freqüència. Com a resultat, l'augment dels ingressos de la Seguretat Social va mantenir-se a un nivell elevat —del 13,8 per cent anual acumulatiu—, encara que inferior al dels anys precedents.¹⁶

Més importants són, això no obstant, els canvis introduïts el 1972 amb el criteri d'anar apropant les bases de cotització als salaris realment guanyats. Amb aquesta finalitat, durant un període transitori —que, a causa de la crisi econòmica iniciada el 1974, va allargar-se més del que inicialment era previst— es mantenia la base tarifada, a la qual s'afegia una «base complementària», igual a la diferència entre la primera i els salaris reals. Malgrat això, s'establia un límit màxim per la base complementària —definit per la relació entre aquesta i la base tarifada— i, per altra banda, també s'establia un altre límit que no podia ser ultrapassat per la suma de totes dues bases. Concretament, en el règim general de la Seguretat Social, aquests límits van ser:¹⁷

<i>data d'entrada en vigor</i>	<i>base complementària.</i>	
	<i>Percentatge màxim sobre base tarifada</i>	<i>base total màxima</i>
juliol de 1972	100	20.000
abril de 1973	150	24.000
agost de 1974	150	28.000
abril de 1975	150	34.000

Al mateix temps, els tipus de cotització van anar essent modificats en el sentit d'anar augmentant els aplicables a la base complementària i d'anar reduint els aplicables a la base tarifada. Concretament, l'evolució dels corresponents a la «quota obrera» va ser:¹⁸

16. Ministerio de Sanidad y Seguridad Social, *op. cit.*, p. 109. Aquest fet sembla anòmal, atesa la més gran freqüència en la revisió de les bases esmentada. De fet, considerant les taxes de creixement de cada any, i prescindint del cas excepcional del 1967, aquestes són més grans que les corresponents als anys «normals» del període anterior.

17. Ministerio de Sanidad i Seguridad Social, *op. cit.*, p. 112.

18. Ministerio de Sanidad i Seguridad Social, *op. cit.*, p. 112, i elaboració pròpia. Les xifres entre parèntesis són els tipus corresponents a la quota total, l'empresarial més l'obra.

<i>data d'entrada</i> <i>en vigor</i>	<i>tipus de cotització de la Q.O.S.S.</i>	
	<i>sobre base tarificada</i>	<i>sobre base complementària</i>
juliol de 1972	8 (50)	1,6 (10)
abril de 1973	8 (48)	2 (15)
agost de 1974	7 (46)	3 (20)
juliol de 1975	6,9 (45,5)	3,45 (23)
octubre de 1975	6,9 (45,3)	3,75 (25)

Com a resultat de totes aquestes modificacions, va produir-se un nou augment de la capacitat recaptadora de la Seguretat Social que, durant els darrers anys considerats, va créixer a uns ritmes considerablement més alts que la de l'administració fiscal. Cal advertir que no era aquest el principal objectiu teòric de la reforma del 1972 —el que pretenia era una major equitat en la càrrega de les quotes— i que, en qualsevol cas, aquest creixement era totalment desaconsellable en uns moments en què els nivells d'atur ja havien començat a disparar-se.

TAULA 3

	<i>percentatges de variació anual</i>		<i>relació entre Q.O.S.S. i remuneració total neta dels assalariats</i>	<i>percentatges de variació anual</i>		<i>aïlliats a S. Social</i>
	<i>remuneració total neta dels assalariats</i>	<i>Q.O.S.S.</i>		<i>base tarificada</i>	<i>empleats obrers</i>	
1968	10,0	9,1	2,8	7,5	11,6	0,3
1969	13,9	13,6	2,8	6,2	6,3	2,1
1970	12,7	31,1	3,2	6,6	16,9	2,7
1971	14,7	25,1	3,5	13,1	13,7	4,7
1972	21,2	23,0	3,6	13,7	14,6	6,5
1973	21,7	26,5	3,7	29,1	29,4	3,5
1974	24,1	19,6	3,6	21,1	21,1	3,5
1975	19,7	28,5	3,8	24,4	24,4	6,8

FONTS: Instituto Nacional de Estadística, *Contabilidad Nacional de España. Años 1964-1978* (Base: 1970) (Madrid, juliol de 1979).

Ministerio de Sanidad y Seguridad Social, *Libro Blanco de la Seguridad Social* (Madrid 1977).

A la taula 3 es presenta l'evolució de la recaptació en concepte de Q.O.S.S. a partir del 1968, prescindint dels canvis excepcionals, ja comentats, de l'any anterior. Com pot observar-se, a partir del 1970 els increments d'aquesta magnitud són quasi sempre superiors als corresponents a la remuneració total «neta» —en el sentit que tan sols s'han eliminat del total brut les recaptacions per Q.O.S.S.— dels assalariats. Destaca, primer de tot, la diferència entre aquests dos valors que s'observa el 1970, que cal atribuir, principalment, al fort increment de la base tarificada corresponent als treballadors manuals, encara que també hi va influir l'augment de la cobertura del sistema de Seguretat Social. Aquest darrer

factor, això no obstant, va tenir una importància més decisiva els anys 1972 i 1975. Tenint en compte l'augment de l'afiliació al sistema, no sembla que el creixement d'un punt, al llarg de tots els anys considerats a la taula, sigui extraordinari. Malgrat tot, l'índex de pressió mitjana de la Q.O.S.S. que s'hi presenta no permet considerar les diferències d'aquesta sobre els diversos grups de treballadors, com tampoc la seva evolució.

Per tal de considerar aquests darrers aspectes i obtenir, per la Q.O.S.S., una mesura relativa agregable a les presentades en l'apartat anterior, s'ha calculat, amb la informació que s'acaba de resumir i les mateixes dades de salaris utilitzades en el cas de l'I.R.T.P., les proporcions que la «quota obrera» pot haver representat respecte als salaris bruts de diverses categories professionals. Els resultats d'aquest exercici, que es reproduïxen a la taula 4,¹⁹ també reflecteixen que, en conjunt, la pressió recaptadora per aquest concepte no ha variat d'una manera extraordinària al llarg del període.

TAULA 4. QUOTA OBRERA DE LA SEGURETAT SOCIAL. PROPORCIONS RESPECTE A SALARI BRUT.

	<i>administratius</i>		<i>obrers</i>		
	<i>oficial de 1a.</i>	<i>auxiliar</i>	<i>oficial de 1a.</i>	<i>especialista</i>	<i>peó</i>
1964	3,13	3,12	3,37	3,77	3,81
1965	2,66	2,66	2,93	3,26	3,30
1966	2,27	2,27	2,50	2,78	2,81
1967	2,29	2,85	2,70	3,22	3,54
1968	2,32	3,01	2,72	3,30	3,73
1969	2,17	2,82	2,56	3,08	3,50
1970	2,03	2,87	2,57	3,12	3,56
1971	2,04	2,89	2,58	3,15	3,58
1972	2,19	3,10	2,76	3,39	3,85
1973	2,74	3,88	3,45	4,16	4,54
1974	2,64	3,74	3,32	4,13	4,65
1975	2,86	4,07	3,61	4,48	4,84

Malgrat que les variacions són relativament reduïdes, durant els anys seixanta aquestes proporcions presenten una certa norma contracíclica: disminueix en els anys «bons» del 1964 i el 1966, ja que les bases de cotització no van ser modificades; en canvi, la modificació de les bases produeix augments tant el 1967 com el 1968, dos anys de crisi. Finalment, aquesta dècada es tanca amb un nou decreixement de la proporció en un any de relativa expansió. Encara que els anys setanta aquesta norma no apareix tan clara —va augmentant fins al 1973 i, després de retrocedir el 1974, torna a créixer, ja en plena crisi econòmica, el 1975—, l'evolució de les proporcions podria haver estat dominada per

19. A fi de simplificar els càlculs, s'ha prescindit de la data exacta d'entrada en vigor de cada conjunt de bases tarifades, aplicant-les a tots els mesos de l'any en què van tenir una vigència més prolongada. Aquesta simplificació, això no obstant, no s'ha aplicat a partir del 1972, ja que podria haver distorsionat més greument els resultats, i tampoc no s'ha aplicat en els càlculs en què es basen les dades presentades a l'apartat següent.

dos tipus de forces: una podrien ser les «estirades» de la despesa, més intenses en èpoques de crisi, i el desconeixement de les autoritats de quins eren els efectes exactes d'una determinada mesura sobre el volum de recaptació. La primera podria haver dominat els moviments contràctics dels seixanta —malgrat que aquesta hipòtesi requeriria contrastació empírica—, mentre que el segon seria més important durant els setanta i, sobretot, a partir del 1972 quan el nou sistema de bases va complicar extraordinàriament la feina de predicció d'ingressos dels gestors del sistema.

No obstant això, tots aquests són punts relativament secundaris davant el fet clar de la regressivitat d'aquesta detracció salarial que mostren aquestes dades i que, en conjunt, era encara més forta si es té en compte que s'està considerant un ventall de salaris força reduït. La regressivitat era deguda, fonamentalment, al fet que la diferència existent entre els salaris realment cobrats pels treballadors i les bases tarifades de cotització era més gran com més elevat era el nivell salarial. Les bases més baixes —les aplicables als peons i als auxiliars administratius i subalterns, considerant només el personal adult— coincidien amb el nivell del salari mínim interprofessional i, en el cas de la primera tarifa que va entrar en vigor el 1963, la relació entre aquest i la base més alta era de 3,11, mentre que la relació entre els salaris/hora efectivament cobrats corresponents era de 4,84.²⁰

A més, aquesta discrepància va tendir a empitjorar amb el temps, i el 1971 les relacions esmentades eren d'1,84 i 4,91, respectivament. Aquest empitjorament responia al fet que, com pot observar-se a la taula 3, el creixement de les bases de cotització aplicables als grups ocupacionals amb remuneracions més baixes, les bases que coincidien amb el salari mínim, va ser força més ràpid que el de les aplicables als grups amb remuneracions més elevades. En aquest aspecte, destaquen particularment les tarifes establertes amb vigència a partir de l'u de gener de 1967, en què es van deixar pràcticament invariables les corresponents als empleats amb salaris més alts, mentre que les corresponents als que tenien salaris més baixos van ser incrementades en un 40 per cent.²¹ El mateix tipus de fet es produeix, encara que en una menor mesura, amb les tarifes que van entrar en vigor l'u de juliol de 1968 i l'u de juliol de 1970. En canvi, totes les altres revisions de les bases de cotització van fer-se incrementant en la mateixa proporció totes les bases sense empitjorar més, encara que sense millorar, la situació.

El nou sistema de cotitzacions establert a partir del 1972 tampoc no va contribuir en gran mesura a millorar la situació; així, si es considera la diferència relativa entre els percentatges màxim i mínim dels presentats a la taula 4, que era del 75,5 per cent el 1971, va ser lleugerament més elevada dos anys (el 75,8 i el 76,1 per cent el 1972 i el 1974, respectivament) i més baixa només els altres dos anys (1973 i 1975, en què va ser de 65,7 i del 69,2 per cent, respectivament). L'estancament de la regressivitat respon, en primer lloc, a la gran diferència que encara hi havia al final del període considerat entre els tipus de cotització aplicables, respectivament, a la base tarifada i a la base com-

20. Segons dades de l'enquesta de salaris de l'INE corresponents al sector del metall.

21. Dada que no apareix a la taula 3 (vegeu Ministerio de Sanidad y Seguridad Social, *op. cit.*, p. 110).

plementària —malgrat el procés d'apropament entre tots dos— i, sobretot, al fet que els límits màxims establerts tant per la base complementària com per la base total van ser pràcticament inefectius per als assalariats amb remuneracions més baixes, mentre que succeí ben altrament en el cas de les remuneracions relativament més elevades. Per altra banda, encara quedaven altres factors importants de regressivitat, entre els quals cal destacar aquests dos:

a) La rigidesa i l'heterogeneïtat de les categories professionals utilitzades en les bases tarifades, enfront de la gran dispersió salarial existent dins de cada una, dispersió que sol ser més elevada com més alt és el nivell salarial mitjà de cada categoria.

b) Igual com s'ha assenyalat en el cas de l'I.R.T.P., la diferent «capacitat de frau» dels diversos grups de treballadors així com els diferents «incentius» a defraudar de cada un, quan es considera la importància relativa que poden tenir les conseqüències del frau. Concretament, segons l'opinió de l'I.N.E., *«para las categorías inferiores suelen declararse los salarios efectivamente pagados, tanto porque éstos están próximos a los límites legales fijados, como porque la mayor presión reivindicativa de estas categorías dificulta las falsas declaraciones de las que a la larga se deducen pensiones más reducidas. No suele ser éste el caso de las categorías superiores, que no tienen fijadas sus retribuciones en función de mínimos legales».*²²

3. Algunes conclusions i una ampliació

Com a resum dels principals resultats considerats fins ara, al gràfic 1 s'ha representat l'evolució teòrica conjunta de les dues deduccions del salari —en concepte d'I.R.T.P. i de Q.O.S.S.— per cinc diferents nivells salarials. D'aquesta evolució es pot destacar:

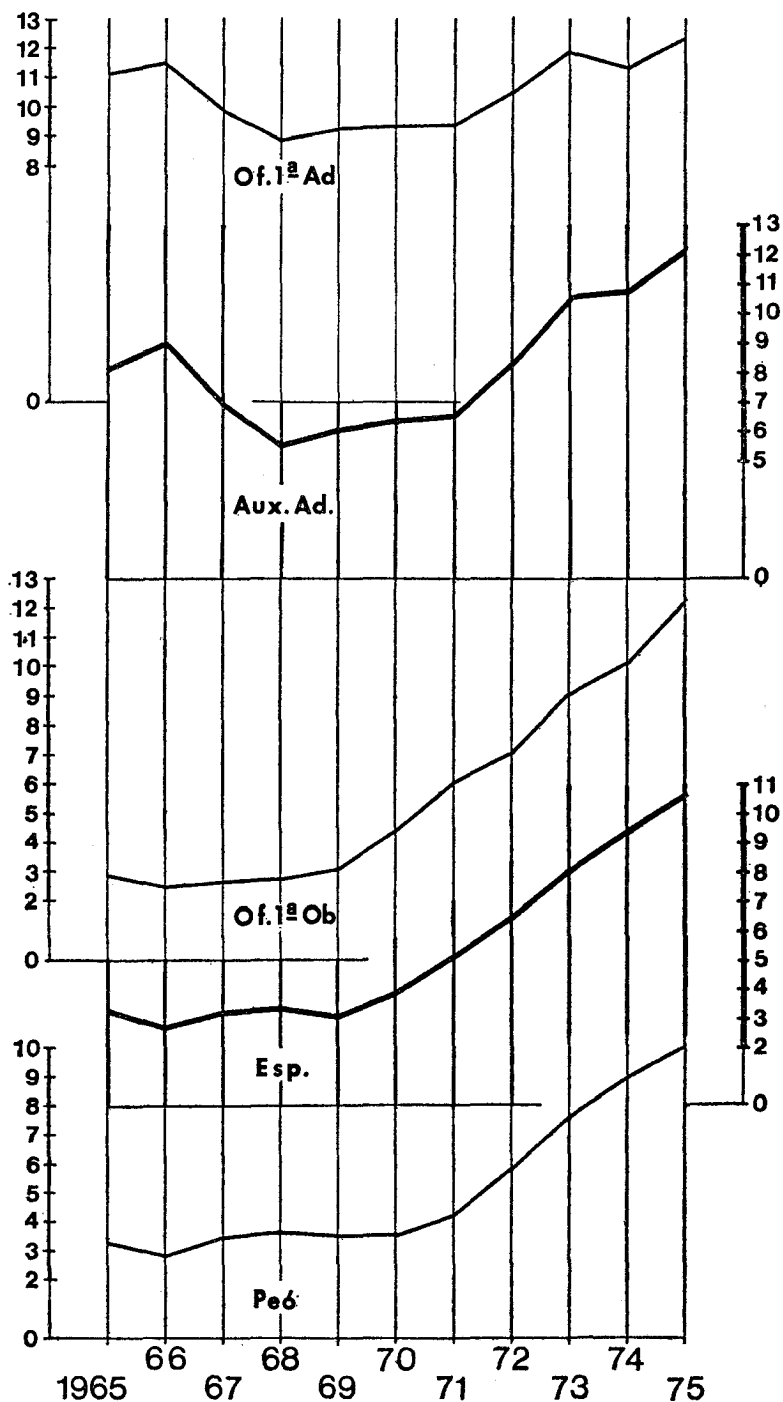
a) La tendència creixent de la pressió d'aquestes deduccions que s'observa, en tots els casos, des de començaments dels anys setanta.

b) En el cas dels administratius, s'observa una notable reducció de la pressió el 1968, any de congelació salarial. Més generalment, i amb l'excepció del 1975 —en què es podria haver iniciat una dinàmica diferent—, la pressió d'aquestes deduccions tendeix a tenir un efecte estabilitzador de l'evolució dels salaris nets —ja que augmenta en els anys bons i es modera en els dolents—, cosa que evidencia la connexió establerta entre aquestes deduccions del salari i les mesures més directes de control salarial.

c) Pel que fa al cas dels obrers, destaca la intensitat de la tendència creixent de la pressió: partint de nivells molt més baixos que els corresponents als administratius arriben, al final del període, a nivells semblants. Aquesta intensitat és determinada pel doble fet que els treballadors manuals es van veure obligats a entrar, entre el 1969 i el 1972, dins de la població subjecta a l'I.R.T.P., així com per l'augment de la pressió general, que afecta també els administratius. Com a conseqüència, principalment, d'aquest doble fet s'esvaeix, en el cas dels obrers, l'efecte estabilitzador esmentat d'aquestes deduccions.

22. *La renta nacional en 1975 y su distribución* (Madrid 1976), ps. 150-151, on es fan les remarques esmentades en els punts anteriors.

GRÀFIC 1. Percentatge que representen les deduccions en concepte d'I.R.T.P. i de Q.O.S.S. respecte als salaris bruts de diverses categories professionals

d) Finalment, el pes més gran que, dintre de les deduccions totals, tenen les corresponents a l'I.R.T.P. i la progressivitat dels tipus mitjans d'un impost com aquest, a causa de la importància del mínim exempt, fan que al final del període el percentatge de deduccions presenti una moderada relació positiva amb el nivell salarial. Com s'ha dit, però, aquesta moderada progressivitat teòrica és molt possible que no es donés a la realitat, malgrat que no es disposi de dades per tal de quantificar aquesta possibilitat.

Com és evident, aquesta creixent pressió de les deduccions implica que la importància de distingir entre l'evolució dels salaris bruts i la dels salaris nets és també creixent. Per tal de donar un exemple numèric d'aquesta implicació, a la taula 5 es presenten les taxes de creixement anual dels salaris bruts i nets, per als dos grups ocupacionals de més pes dins del conjunt d'empleats i d'obers: els oficials administratius i els peons especialistes.²³ Com es pot observar, i com era d'esperar donada l'evolució analitzada, totes dues sèries comencen a allunyar-se d'una manera destacada a partir de començaments dels setanta. Això fa que el creixement del salari real net fos superior a la segona meitat dels seixanta que a la primera dels setanta, malgrat que els increments dels salaris bruts fossin sensiblement iguals en el cas dels empleats, i fins i tot inferiors en el cas dels obrers, en el primer d'aquests dos quinquennis.

TAULA 5. PERCENTATGES DE VARIACIÓ ANUAL DELS SALARIS REALS

	<i>bruts</i>		<i>nets</i>	
	<i>empleats</i>	<i>obers</i>	<i>empleats</i>	<i>obers</i>
1966	8,03	10,87	7,42	11,40
1967	4,35	4,66	7,14	3,89
1968	1,62	2,99	3,45	3,01
1969	11,27	12,15	10,61	12,19
1970	6,64	11,26	6,93	11,03
1971	4,19	4,81	4,01	3,26
1972	4,03	10,07	2,33	8,38
1973	4,56	9,02	1,86	6,59
1974	7,52	11,50	7,53	10,04
1975	10,89	12,81	8,42	10,76
<i>mitjanes anuals</i>				
1966-70	6,38	8,39	7,11	8,30
1971-75	6,24	9,64	4,83	7,81

23. Els salaris bruts per persona d'aquests dos grups ocupacionals s'han calculat multiplicant els salaris/hora corresponents pel nombre mitjà d'hores treballades per empleats i obrers, màxim nivell de desagregació que permet en aquest aspecte l'enquesta de salaris de l'INE. D'aquests nivells salarials s'han deduït les quantitats a pagar en concepte d'I.R.T.P. i de Q.O.S.S., igual com en els apartats anteriors —amb els matisos indicats a les notes 9, 14 i 19— per obtenir els salaris nets. Dels percentatges de variació anual d'aquestes magnituds s'han restat els corresponents a l'índex del cost de la vida de cada any.

Finalment, i com ja s'ha insinuat, una descripció més completa de l'evolució resumida en els punts anteriors requeriria introduir dins de l'anàlisi una quantificació dels efectes redistributius de les utilitzacions que l'estat i la Seguretat Social han fet dels seus recursos. De les diverses utilitzacions convindria considerar, almenys, aquelles que, en forma de transferències directes a les famílies, tenen una incidència més immediata en els seus ingressos nets. No obstant això, les raons en nom de les quals es fan la majoria d'aquestes transferències impliquen una relació només indirecta amb la condició d'assalariat actualment ocupat. Hi ha, però, una excepció a aquesta regla: l'anomenat «ajut familiar». A continuació es considera l'evolució d'aquesta figura, com una ampliació convenient de l'anàlisi, ja que aquesta sí que afectava de manera immediata la magnitud dels ingressos nets d'una bona proporció d'assalariats —tots els que eren casats—, i, també, atès que en molts casos va arribar a tenir una importància no gens negligible i, finalment, a causa del fet que és la que es té explícitament en compte en estudis comparatius com els esmentats de l'OCDE.

TAULA 6

<i>Relació entre el salari net, incloent-hi l'ajut familiar el salari brut (per cent). Treballadors casats amb dos fills.</i>		
	<i>empleats</i>	<i>obrers</i>
1967	100,4	108,1
1968	101,4	107,2
1969	99,9	105,9
1970	99,3	104,4
1971	99,9	103,9
1972	97,7	101,2
1973	94,7	98,1
1974	93,7	95,7
1975	91,0	93,2

Aquest concepte retributiu apareix a mitjan decenni dels anys quaranta —els cèlebres «punts»— com, en paraules d'una publicació oficial,²⁴ «una solución transitoria que, sin adoptar una elevación generalizada de los salarios, permitiese a los trabajadores con cargas familiares hacer frente a una difícil coyuntura económica agravada por diversas circunstancias. De esta forma se intentaba abrir una nueva vía, en concurrencia con el Subsidio Familiar, que elevase el salario familiar, mientras que, de otra parte, se daba realmente cumplimiento, por primera vez, al compromiso de liberar a la mujer casada del taller y de la fábrica, que había asumido el Fuero del Trabajo». Es relacionava, doncs, amb la política natalista i antifeminista d'aquells anys i, malgrat que, com era fàcilment previsible, es va convertir en una font de discriminació en contra de l'ocupació dels pares de famílies nombroses, de transitori va passar a ser permanent i va arribar a assolir una importància notable. Aquesta sembla que presenta un punt màxim cap a mitjan decenni dels anys cinquanta, després d'haver-se suprimit

24. Ministerio de Sanidad y Seguridad Social, *op. cit.*, treball en el qual es basen aquests paràgrafs.

les limitacions inicialment establertes a la quantia del «punt» i dels augments de salaris que es van obtenir el 1954, de manera que, segons la publicació citada, el percentatge de la nòmina dedicada a aquest «plus» era d'un 25 per cent a la majoria de les activitats.

La nova filosofia econòmica dominant a la dècada següent va afectar, també, aquesta figura. Així, el 1962 una llei que no va entrar en vigor —a causa de la reestructuració de la Seguretat Social iniciada amb la llei de Bases del 1963—, intentava modificar-la, creant un fons regulador únic que possibilités la determinació d'un «punt» amb valor mínim i d'aplicabilitat general, a fi d'evitar, tal com es deia en el preàmbul, les «diferències excessives» entre els perceptors. La llei de Bases de la Seguretat Social de 1963 va eliminar, d'una manera força més radical, aquestes diferències establint una prestació uniforme, la quantia de la qual no dependria de la situació de l'empresa on es treballava, i va limitar el nombre de familiars a tenir en compte als casos de cònjuge i dels fills menors d'edat que no treballessin.

A partir del 1967, com s'ha dit, la Seguretat Social va assumir la gestió del plus, i el punt va quedar congelat. Actualment, les percepcions mínimes en concepte d'ajut familiar són, en el règim general de la Seguretat Social, de 375 pessetes mensuals pel cònjuge i de 250 pessetes mensuals per cada fill, quantitats que, des que va establir-se el nou sistema l'1 de gener de 1967, només van ser elevades en una ocasió, el 1971, en un 25 per cent.

Com a resultat del procés legal descrit —combinat amb l'impacte de la inflació—, aquest concepte ha anat perdent importància relativa d'una manera contínua. Així, en el conjunt de les activitats investigades per l'INE en l'enquesta de salaris, ha passat de representar el 12,2 per cent de la massa salarial bruta el 1963 a quedar-se en un 3 per cent el 1974.²⁵

La pèrdua d'importància d'aquest concepte retributiu s'ajuntava, així, agreujant-la, a la creixent pressió de la fiscalitat sobre els salaris. Tenint en compte les magnituds considerades fins ara, és més que probable que, per a la majoria dels treballadors casats —i, sobretot, en el cas dels treballadors manuals—, fins al començaments dels anys setanta aquest plus representés una quantitat més gran que no pas les deduccions, és a dir, que el salari net resultava ser superior al salari brut. Com una il·lustració d'aquest fet, a la taula 6 es presenta la relació entre els salaris nets, incloent-hi la tarifa *mínima* de l'ajut familiar, i els salaris bruts dels treballadors casats i amb dos fills.²⁶ Com es pot observar, en el cas dels obrers, el salari net és per damunt del brut fins al 1972 —i ho és en una proporció molt destacable—; pel que fa als empleats, l'ajut familiar pràcticament compensa per les deduccions fiscals teòriques fins a la mateixa data.

25. *La renta nacional en 1974 y su distribución* (Madrid 1975), p. 142. Aquesta pèrdua de pes va continuar el 1975, en què va representar el 2,8 per cent.

26. Utilitzant els mateixos valors monetaris dels càlculs explicats a la nota 23. En els estudis citats de l'OCEE també resulta que el nivell del salari net és superior al brut, en el cas dels treballadors manuals casats amb dos fills el 1972 i el 1973. No queda clar si en aquests estudis es té només en compte la transferència de l'ajut familiar o, també, les deduccions aplicables, per raons familiars, als declarants de l'impost general sobre la renda, del qual l'I.R.T.P. era un impost «a compte» —encara que el que s'havia pagat per I.R.T.P. era un mínim que no donava dret a devolucions. Sí que és clar, en canvi, que la gran majoria de la població considerada en aquest estudi no es veia afectada, a la pràctica, per les disposicions relatives a l'impost general sobre la renda.